tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 7 1 2008

Hysterische

Jaco Diemeer

Foto's: Jaco Diemeer.

Een in Nederlandse flora's nog niet beschreven zeggesoort groeit bij Uithoorn. Zijn wetenschappelijke naam betekent (per ongeluk?) 'hysterische zegge'. De auteur stelt voor hem toch maar 'egelzegge' te noemen.

Egelzegge Carex hystericina.

Een vreemde zegge in het hooiland

In juli 2003 trof ik, tijdens maaiwerkzaamheden, een onbekende zegge aan. Ik deed de vondst op 'het Landje van Vermeij'. Op dit terrein, gelegen aan de Boterdijk in Uithoorn, stonden vroeger kassen. Het is in 1993 aangekocht door Landschap Noord-Holland. Na de aankoop is de voedselrijke toplaag afgegraven. Op het landje heeft zich een interessant en redelijk soortenrijk hooilandje ontwikkeld.

Uiterlijk

Op het eerste gezicht leek het plantje op een blaaszegge *(Carex vesicaria)* of een kruising tussen geelgroene zegge *(Carex oederi oedocarpa)* en hoge cyperzegge *(Carex pseudocyperus)*.
Het is een middelhoge zegge die in circa 40 cm hoge, geelgroene losse pollen groeit. De plant heeft stomp driekantige, recht opstijgende stengels, die weinig of niet boven de bladeren uitsteken. De onderste scheden zijn paarsbruin aangelopen en vezelen niet. De bladschijf is M-vormig en gekield, en is in het midden ongeveer 6 mm breed.

De bloeiwijze van de plant bestaat meestal uit één mannelijke topaar en meerdere vrouwelijke aren. De mannelijke toparen zijn 3 tot 6 cm lang, en zijn gemiddeld 1 cm gesteeld (minimaal 3 mm en maximaal 3 cm). Soms is er een zeer klein, zittend mannelijk aartje van circa 5 mm aan de voet van de mannelijke topaar aanwezig. De breedte is, in uitgebloeide staat, ongeveer 3 mm.

Van de 1, 2 of 3 vrouwelijke aren is de bovenste meestal zittend en schuin omhoog afstaand, de middelste meestal zittend of tot 5 mm gesteeld en recht afstaand, de onderste meestal tot 2 cm gesteeld, recht afstaand tot overhangend. De bovenste aar is meestal stompeivormig, de onderste meestal langwerpig-cylindrisch. De middelste staat daar tussenin. De onderste aar is soms verwijderd van de bovenste twee, maar nooit onder het midden van de halm. Soms ook staan alle drie de aren dicht opeen, zijn alle drie zittend en alle drie eivormig, terwijl de middelste nog het meest langwerpig is. Over het algemeen geldt: hoe langer de aren, hoe meer ze overhangen. Ze zijn ongeveer 1,5 cm breed.

De schutbladen zijn bij de mannelijke aar priemvormig, bij de vrouwelijke aren bladachtig, en reiken bij deze ver voorbij de top van de bloeiwijze, maar staan vaak haaks af of zijn teruggeslagen. Het bovenste schutblad is (bijna) altijd afstaand, het middelste afstaand dan wel opstijgend, naar gelang het het middelste ofwel onderste aartje betreft, het onderste (bijna) altijd

Op het eerste gezicht leek het plantje een kruising tussen geelgroene zegge en hoge cyperzegge

zegge te Uithoorn?

● *Urntjes (zaden) van blaaszegge* Carex vesicaria.

● *Urntjes van egelzegge* Carex hystericina.

● *Links: egelzegge* Carex hystericina, *rechts: blaaszegge* Carex vesicaria. *Herbariumexemplaren.*

opstijgend. Een antiligula (antitongetje) ontbreekt.
De urntjes zijn lang gesnaveld en circa 8 mm lang, eerst geelgroen, bij rijpheid strokleurig. De snavel beslaat ongeveer de helft van de totale lengte van het urntje. De urntjes staan vrijwel haaks af, met de snavel een graad of 10 omhoog gericht. De nootjes zijn zeer klein (ca. 1 mm). Op de foto is het verschil te zien tussen de urntjes van de blaaszegge (links) en die van de onbekende zegge (rechts). De urntjes van de blaaszegge zijn korter gesnaveld (tot ongeveer 2 mm)

Om welke zegge gaat het nu?

Bij naslag bleek de vreemde zegge niet te vinden in de bekende flora's. Ook heb ik alle zegges die in Nederland in cultuur verkrijgbaar zijn, gecheckt met de 'Plantenvinder' van Sarah Hart; echter zonder resultaat.
Een zoektocht op internet bracht mij op het spoor van *Carex hystericina* 'porcupine sedge', een Noord-Amerikaanse soort. Tijdens een Floron-dag in 2003 waar vele Nederlandse floraspecialisten aanwezig waren, heb ik één van de planten getoond aan een medewerker van het Herbarium in Leiden, die na een korte zoektocht op internet eveneens dacht aan *Carex hystericina*. Omdat er nog geen zekerheid was over de naam is ook de landelijke zeggedeskundige Albert Corporaal benaderd. Eind 2004 kwam het verlossende woord: het betreft inderdaad *Carex hystericina*, waarvoor de Nederlandse naam egelzegge wordt voorgesteld.

Hysterische zegge?

De soort is rond 1805 voor het eerst door de Duitsers Willdenow en Schkuhr beschreven en benoemd (bron: Adolf Ceska). Zij zagen in de vrouwelijke aren gelijkenis met een stekelvarken (porcupine), en noemden de soort daarom Stechelschweinartige Segge. De Latijnse naam van dit stekelvarken is hystrix, wat zij opzettelijk of onbedoeld, maar in ieder geval foutief vervoegden in 'hystericina', wat letterlijk 'hysterisch' betekent.
In 1886 ontdekte Bailey de bovengenoemde fout, en corrigeerde de naam in 'hystricina'. Weer een eeuw later werd door Kartesz (1994) voorgesteld om de oude naam 'hystericina' te herstellen, maar daar is tot op de dag van vandaag nog geen overeenstemming over. De soort is bijvoorbeeld nog onder beide namen ruim verkrijgbaar op de Amerikaanse tuinmarkt.

Blijft de vraag: hoe is deze (bij ons) zeldzame Amerikaanse soort hier terecht gekomen?

Jaco Diemeer,
Donkerelaan 56,
2061 JP Bloemendaal
Email: jacodiemeer@planet.nl
023-5265 745

Literatuur

● HAEUPLER, H. Bildatlas der Farn- und Blütenpflanzen Deutschlands.
● HART, SARAH. Plantenvinder voor de Lage Landen.
● MEIJDEN, R. VAN DER. Heukels' Flora van Nederland, 22ste druk.